OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Erityisasiantuntija Joni Korpinen 30.11.2023

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2023 vp)

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

1. Yleistä

Oikeusministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua käsiteltävänä olevasta esityksestä. Oikeusministeriö pitää nyt käsiteltävänä olevan esityksen tavoitteita yleisesti kannatettavina. Oikeusministeriö on osallistunut esityksen valmisteluun työryhmävaiheessa sekä antanut lausunnon esitystä edeltäneestä luonnoksesta. Erityisesti ottaen huomioon mm. sisäministeriön, Poliisihallituksen ja keskusrikospoliisin viimeisimmät lausunnot esityksestä, oikeusministeriö on katsonut tarpeelliseksi tässä lausunnossa vielä tarkastella tiettyjä kohtia hieman tarkemmin. Oikeusministeriö pahoittelee huomioiden ajankohtaa, mutta korostaa niiden luonnetta yleisinä huomioina esityksen tarkemmassa tarkastelussa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Samalla voimassa oleva sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettu laki kumottaisiin. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettaviksi puolustusvoimista annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettua lakia, rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia, esitutkintalakia, sotilasoikeudenkäyntilakia, tieliikennelakia,

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia. Tässä lausunnossa keskitytään pääasiassa esityksessä ehdotettuihin Pääesikunnan yleisiin toimivaltuuksiin rikostorjunnassa ja salaisiin tiedonhankintakeinoihin (1. lakiehdotuksen 12 ja 13 luvut).

Pääesikunnalle ehdotetaan uudeksi tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Voimassa olevassa laissa Pääesikunnan tehtävänä on sotilasrikosten osalta ainoastaan sotilasrikosten selvittäminen. Lainsäädäntöön ehdotetaan uutta sääntelyä yleisistä toimivaltuuksista kaikkiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin. Lisäksi Pääesikunnalle ehdotettaisiin eräitä uusia ja itsenäisestikäytettäviä toimivaltuuksia rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyen.

Esityksen tavoitteena on varmistaa Pääesikunnan rikostorjuntaa koskevan lainsäädännön ajantasaisuus ja siten rikosvastuun tehokas toteutuminen Puolustusvoimissa. Uusien toimivaltuuksien tavoitteena on tehostaa maanpuolustusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista. Esimerkiksi esityksellä ehdotetaan, että Pääesikunnalle säädettäisiin ehdotetun 93 §:n mukaisten rikosten estämisen ja paljastamisen osalta laajat salaiset tiedonhankintakeinot. Lisäksi tarkoitus on parantaa viranomaisyhteistyötä.

Esityksessä tehostettaisiin myös Puolustusvoimien rikostorjuntatehtävien valvontaa koskevaa sääntelyä siten, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös sotilastiedusteluviranomaisten sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaalliseen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista.

Oikeusministeriö huomioi, että viimeisimmät pakkokeinolain muutokset tulivat voimaan 1.10.2023 (laki 452/2023, HE 217/2022 vp). Lisäksi mm. poliisilain (872/2011) salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun tehdyt muutokset tulivat voimaan niin ikään 1.10.2023 (laki 492/2023, HE 275/2022 vp). Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisista

pakkokeinoista ja poliisilain 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista.

2. Esityksen tietyt keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunta suorittaisi toimenpiteitä sotilasrikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä ehdotetussa laissa tai muualla laissa säädetään. Muutosta nykytilaan olisi mm., että Pääesikunnalle tulisi tehtäväksi myös sotilasrikosten *estäminen ja paljastaminen*. Esityksen mukaan tehtävä olisi rajattu eikä rajoittaisi poliisin yleistoimivaltaa rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Tältä osin on tärkeä ottaa huomioon se, että Suomessa poliisi on sisäisen turvallisuuden ja rikostorjunnan yleisviranomainen, jolla on tähän tehtävään liittyvä laaja kokemus

Esityksessä ehdotetaan uutta sääntelyä yleisistä toimivaltuuksista kaikkiin rikostorjuntatehtäviin. Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunnan yleisistä toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädettäisiin laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Esityksen mukaan siinä esitetään Pääesikunnalle vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka olisivat tarpeellisia Pääesikunnan lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi, kuten henkilöllisyyden selvittäminen, paikan ja alueen eristäminen, turvallisuustarkastus sekä oikeus voimakeinojen käyttöön. Esityksessä ehdotettavat yleiset toimivaltuudet olisivat esityksen mukaan suppeammat kuin poliisilla, eikä esityksen mukaan siinä ehdoteta Pääesikunnalle mitään sellaisia toimivaltuuksia, jotka eivät ole poliisin käytettävissä.

Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunta käyttäisi toimivaltuuksia salaisiin tiedonhankintakeinoihin *itsenäisesti* silloin kun kyseessä olisi telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ja tekninen laitetarkkailu. Esityksen mukaan täysin uusia toimivaltuuksia olisivat *peitetoiminta, peitetoiminta tietoverkossa* sekä *tietolähdetoiminta*. Salaisia tiedonhankintakeinoja olisi tarkoitus käyttää uutena lakiin esitettävässä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä sekä jatkossa

itsenäisesti 93 §:ssä tarkoitetussa (voimassaolevan lain 86 §:n mukaisessa) rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä. Toimivaltuudet olisi kuitenkin rajattu niin, että 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin ei toimivaltuuksia esitettäisi yhtä laajasti kuin 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin. Sotilasrikosten estämisessä olisi mahdollista käyttää tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, esineen, aineen tai omaisuuden teknistä seurantaa sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista.

3. Tarkemmat huomiot

Käsitellessään lokakuussa 2023 voimaan tulleita pakkokeinolain muutoksia perustusvaliokunta totesi, että ”kyseessä on perus- ja ihmisoikeusherkkä sääntelykohde, jossa on sovitettava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopusoinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys.” (PeVL 98/2022 vp, kohta 1). Tämä on otettava lähtökohdaksi myös nyt käsiteltävinä olevia ehdotuksia arvioitaessa.

Lisäksi lokakuussa 2023 voimaan tulleiden pakkokeinolain ja poliisilain muutoksien käsittelyssä perustusvaliokunta totesi, että sekä pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle että poliisilain rikosten torjuntaa koskevien toimivaltuuksien sääntelylle on pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelyn tavoin ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetyt valtuudet. Vähäinenkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia

(PeVL 98/2022 vp, kohta 2, ja PeVL 99/2022 vp, kohta 3). Tämäkin on otettava lähtökohdaksi myös nyt käsiteltävinä olevia ehdotuksia arvioitaessa.

1. lakiehdotuksen 1 luvun 2 § (Suhde muuhun lainsäädäntöön)

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan Pääesikunnan rikostorjuntaan sovelletaan esitutkintalain (805/2011) ja pakkokeinolain (806/2011) sekä *muun lain säännöksiä* rikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä [tässä] laissa säädetystä muuta johdu.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että mm. pykälästä ei selviä tarkemmin, minkä muun lainsäännöksiä estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä sovelletaan. Epäselväksi on mm. jäänyt se, miksi asia on jätetty avoimeksi pykälätasolla.

1. lakiehdotuksen 1 luvun 3 § (Määritelmät)

Ehdotetun 3 §:n 4 kohdassa määritellään rikoksen selvittäminen (*rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan rikoksen esitutkintaa*). Rikosten selvittämisestä säädetään rikosten selvittämisen yleislaissa eli esitutkintalaissa. Esitutkintalaissa ei kuitenkaan säädetä rikosten selvittämisen käsitteestä. Vaikka esitutkintalaissa ei käsitteestä säädetä, oikeusministeriö ei lähtökohtaisesti havaitse ko. määritelmää tässä esityksessä ongelmalliseksi. Lisäksi ehdotetun 3 §:n 1 kohdassa määritellään rikostorjunta, joka tarkoittaisi rikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä. Tämä vaikuttaisi vastaavan esimerkiksi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 §:n 1 momentin 2 kohtaa.

1. lakiehdotuksen 11 luvun 92 § (Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä)

Ehdotetun 92 §:n mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 88 §:ssä tarkoitetussa rikosten selvittämisessä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa *ja muualla*

laissa. Tältä osin oikeusministeriö kiinnittää huomiota niin ikään siihen, että pykälästä ei selviä tarkemmin, minkä muun lainsäännöksiä sovellettaisiin. Kyse on merkittävän julkisen vallan käytöstä, jonka vuoksi yleistä viittausta muihin toimivaltasäännöksiin tulisi tarkastella täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta.

Lisäksi oikeusministeriö kiinnittää huomiota Poliisihallituksen esiin nostamaan seikkaan, jonka mukaan esitetyssä lainsäädännössä päätösvallan siirto on useissa kohdissa mahdollista "muulle virkamiehelle", mutta ko. muulle virkamiehelle ei esityksessä vaikutettaisi asetettavan tarkempia edellytyksiä perehtyneisyyden, koulutuksen tai virka-aseman osalta. Esitetyssä sääntelyssä kyse on kuitenkin pääosin merkittävistä toimivaltuuksista, joilla voidaan puuttua merkittävästi perus- ja ihmisoikeuksiin. Tältä osin ehdotetun sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta voi olla vielä tarpeen tarkastella.

1. lakiehdotuksen 12 luku (Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa)

Ehdotetussa 12 luvussa säädettäisiin Pääesikunnan yleisistä toimivaltuuksista. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota sisäministeriön lausunnossa todettuun, että toimivaltuussäännösten osalta lähtökohtana on se, että toimivaltuuksia säädetään viranomaisille ainoastaan tarpeellisilta osin. Lisäksi sisäministeriön lausunnossa todetaan, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskevia toimivaltuuksia ei tulisi säätää muulle kuin poliisiviranomaiselle kevyin perustein.

Edelleen kuten sisäministeriö on lausunnossaan tuonut esiin ehdotetun 100 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kynnys ”*jos se on tarpeen*” vaikuttaa toimivaltuussääntelyn näkökulmasta matalalta. Esityksen perusteluiden mukaan ”Esitettävät yleiset toimivaltuudet olisivat suppeammat kuin poliisilla. Puolustusvoimien tehtävät huomioon ottaen Pääesikunnalle ei ole tarkoituksenmukaista esittää oikeutta käyttää kaikkia poliisilla olevia yleisiä toimivaltuuksia, esimerkiksi oikeutta kotirauhan ja julkisrauhan suojaamiseen, oikeutta väkijoukon hajottamiseen tai oikeutta kulkuneuvon pysäyttämiseen ja siirtämiseen”. Poliisilaissa vastaavan 2

luvun 8 §:n mukaan paikan ja alueen eristäminen ei ole mahdollista tarpeen rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamiseksi. Kuten sisäministeriö on lausunnossaan todennut, kyseinen peruste ”jos se on tarpeen rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamiseksi” vaikuttaa erikoiselta, koska yleensä ihmiset ovat tietoisia eristämistoimen perusteesta, kun taas rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyy tietynlainen salamyhkäisyys.

1. lakiehdotuksen 12 luvun 104 § (Voimakeinojen käyttö)

Ehdotetun 104 §:n 3 momentin mukaan reserviläisellä on erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamiseksi oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa. Esityksen perusteluiden mukaan reserviläiset saattaa hoitaa palvelustehtävää *hyvinkin itsenäisesti suhteessa Pääesikunnan rikostorjunnan johtoon ja valvontaan*, esimerkiksi yksittäistä tehtävää saatetaan toteuttaa varsin etäällä ja johto sekä valvonta toteuttaa reaaliaikaisena esimerkiksi viestiyhteyksien kautta.

Ehdotetun sääntelyn osalta oikeusministeriö katsoo huomionarvoiseksi sen, että viranomaisten voimakeinojen käyttö tarkoittaa merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tältä osin merkityksellistä on muun ohella perustuslain 124 §, jonka mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Ehdotuksen arviointi juurikin perustuslain 124 §:n näkökulmasta on merkityksellistä. Tässä arvioinnissa tosin on otettava huomioon se, että esityksen mukaan ne reserviläiset, joille voitaisiin käskeä oikeus voimakeinoihin, olisivat saaneet myös muuta kuin tavanomaista asepalvelukseen liittyvää sotilaan voimankäytön koulutusta. Vähintäänkin tarpeellisen asiaan liittyvän koulutuksen turvaaminen on tärkeää. Pohdittavaksi kysymykseksi voitaisiin katsoa myös sen tarpeen arviointi, tulisiko perusteluissa mainitusta edellytetystä ns. lisäkoulutuksesta mainita asiaan liittyvissä pykälissä, sikäli kun tämä ei jo riittävästi selviä esimerkiksi ehdotetuista 98 ja 176 §:stä.

1. lakiehdotuksen 12 luvun 110 § (Tekninen valvonta)

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun 110 §:n 2 momentin mukaisesti teknistä valvontaa voisi suorittaa myös rikosten paljastamiseksi. Tämä eroaa esimerkiksi vastaavasta poliisilain 4 luvun 1 §:n teknisestä valvonnasta. Esityksessä ei vaikuttaisi olevan tätä eroavaisuutta, ja laajemman toimivaltuuden tarpeellisuutta, tarkemmin selostettu.

1. lakiehdotuksen 12 luvun 112 § (Oikeus saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä)

Ehdotetun 112 §:n 1 momentin mukaisen tiedonsaantioikeuden osalta oikeusministeriö huomioi, että poliisilla ei ole poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaan vastaavaa tiedonsaantioikeutta *rikosten paljastamiseksi*. Kuten sisäministeriökin on aikaisemmassa lausunnossaan todennut, erilliskummallisena voidaan pitää sitä, että Puolustusvoimille ehdotettaisiin säädettäväksi toimivaltuuksia, joita ei edes poliisilla ole. Esityksen mukaan tiedonsaantioikeus myös rikoksen paljastamisen tehtävässä on tarkoituksenmukaista ehdotettujen 88 ja 93 §:n tehtävien perusteella (s. 46). Lisäksi esityksen mukaan paljastettaessa vakavaa rikollisuutta, kuten vakoilutekoja, saattaa henkilön taloudellinen tilanne tai hänen henkilökohtainen rahaliikenteensä olla tapauksen selvittelyn kannalta merkityksellistä ja kertoa paljon mahdollisesta oletetusta teosta. Edelleen esityksen mukaan tiedonsaantioikeus on välttämätön ja erittäin tarpeellinen, ja viranomaisella tulisi olla riittävät keinot lakisääteisten tehtäviensä itsenäiseen suorittamiseen (s. 107).

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä edellä selostettua tiedonsaantioikeutta – jota poliisilla ei ole – perustellaan esityksessä lähinnä tarkoituksenmukaisuusargumenteilla. Vaikkakin esityksessä edellä kerrotusti todetaan, että ko. tiedonsaantioikeus rikosten paljastamiseksi olisi välttämätön, esityksestä ei tarkemmin ilmene välttämättömyysvaatimuksen mukaista tarpeellisuutta. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että toimivaltuuden hyödyllisyys ei ole yksinään vielä ratkaisevaa, vaan sen tulisi olla välttämätöntä. Lisäksi

esitysluonnoksessa ei vaikutettaisi tarkemmin perustella toimivaltuutta perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta. Näiden syiden johdosta ko. toimivaltuuden, joka olisi laajempi kuin muilla esitutkintaviranomaisilla, tarpeellisuutta välttämättömyyden kannalta tulisi tarkastella. Lisäksi asian osalta tulee ottaa huomioon sisäministeriön 25.9.2023 asettama lainsäädäntöhanke poliisin tiedonvaihtoa koskevan sääntelyn muuttamiseksi (VN/27065/2023). Hankkeessa on tehtävänä arvioida muun ohella poliisilain 4 luvun säännösten muutostarpeita. Oikeusministeriö esittää pohdittavaksi sen olisiko tarkoituksenmukaisempaa, että ensin arvioitaisiin edellä mainitussa lainsäädäntöhankkeessa poliisilain 4 luvun mahdolliset muutostarpeet, jonka jälkeen – tai samassa yhteydessä – samaa muutostarvetta arvioitaisiin tarvittaessa myös muiden viranomaisten kannalta.

1. lakiehdotuksen 13 luku (Salaiset tiedonhankikeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa)

Kuten oikeusministeriön aikaisemmassa lausunnossa on todettu, ehdotuksessa käytetään useamman kerran kriteerinä ilmaisua ”… salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies”. Tämä eroaa poliisilain 5 luvun muotoilusta, jossa käytetään ilmaisua ”… salaiseen tiedonhankintaan *erityisesti koulutettu* …”. Poliisilain 5 a luvussa taas käytetään muotoilua ”… tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt …”.

Esityksen mukaisesti käytetty käsite olisi peräisin sotilastiedustelusta annetusta laista (590/2019), ja että käsitteellä mm. haluttaisiin korostaa, että tehtävissä toimivan virkamiehen tulisi olla salaisiin tiedonhankintakeinoihin erityisesti perehtynyt. Perehtyneisyysvaatimus voisi täyttyä joko salaiseen tiedonhankintaan liittyvällä koulutuksella tai riittävällä kokemuksella salaisen tiedonhankinnan käyttämisestä.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu ”salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies” on merkittävä määritelmä, jolla määritellään useiden lain kannalta merkityksellisten toimivaltuuksien käyttöön oikeutettu virkamies. Ehdotettu

määritelmä saisi käytännössä merkityssisältönsä perustelukannanottojen kautta. Esityksen perusteluissa kuitenkin usein käytetään termiä ”erityisesti koulutettu” (s. 129, 145, 146, 153 ja 156). Asian osalta on otettava huomioon mm. perustuslain 2 §:n 3 momentti ja perustuslain 80 §:n 1 momentti. Perustellumpi ratkaisu voisi olla esimerkiksi sellainen, jossa tämä määritelmä kuvattaisiin pykälätasolla ja määriteltäisiin, että tehtävää koskeva kelpoisuusvaatimusten täyttyminen tulee selvittää tehtävään määräämisen yhteydessä. Lisäksi perusteltua on arvioida, että mikäli virkamieheltä edellytetään perehtyneisyyden lisäksi koulutusta, tulisiko koulutusvaatimus nostaa pykälätasolle esimerkiksi ”salaisiin tiedonhankintaan erityisesti *koulutettu ja perehtynyt* …”.

1. lakiehdotuksen 13 luvun 140 § (Peitetoiminta ja peitetoiminta tietoverkossa)

Edellä mainitusti esityksen mukaan täysin uusia toimivaltuuksia olisivat mm. peitetoiminta ja peitetoiminta tietoverkossa. Esityksen nykytilaa koskevassa osiossa on selostettu taustaa ja tarvetta ehdotetuille uusille toimivaltuuksille.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen (kuten aikanaan on todettu myös voimassa olevaa lakia säädettäessä, HE 2013/2013 vp), että kyseisten keinojen käyttäminen perustuu varsin syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumiseen. Lisäksi poliisilla on pitkäaikaista kokemusta ko. toimivaltuuksien käyttämisestä. Tämän valossa uusien ehdotettujen keinojen säätämistä Puolustusvoimille tulee arvioida tarkasti. Arvioinnissa toisaalta pitää ottaa myös huomioon se, että ko. toimivaltuuksia käyttämällä saatava tieto voi olla hyvin keskeistä Puolustusvoimien tehtävänä olevassa rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa (kuten myös todettu HE 30/2013 vp, s. 82-83).

Peitetoiminnan osalta esityksen mukaan mm. sosiaalisen median käyttö sekä muu tietoverkossa tapahtuva toiminta on voimassa olevan lain säätämisen jälkeen kasvanut räjähdysmäisesti. Esityksen mukaan Puolustusvoimien rikostorjunnan kyky ei ole pysynyt muun tietoteknisten toimintaedellytysten kehityksessä mukana ja että toiminta sähköisessä

ympäristössä tulisi nähdä normaalina ja luonnollisena osana yhteiskunnan toimintaa. Tämän vuoksi esityksen mukaan myös Puolustusvoimien rikostorjunnalla tulisi olla verkkomaailmassa itsenäinen toimintakyky. Vaikkakin nykyään tietoverkossa tapahtuvan toiminnan luonne ja sen tavanomaisuus nyky-yhteiskunnassa on merkittävästi muuttunut viime vuosina, perusteet tarpeelle ns. reaalimaailmassa tapahtuvalle peitetoiminnalle vaikuttavat jäävän vähäisiksi. Tarkoituksenmukaisuusargumenttien lisäksi ns. reaalimaailmassa tapahtuvalle peitetoiminnalle tulisi olla perusteet konkreettisen tarpeen näkökulmasta eli miksi peitetoimintatoimivaltuus rikosten estämiseen olisi tarpeellista ja välttämätöntä. Esimerkiksi eduskunnan lakivaliokunnan mietinnön LaVM 44/2010 vp mukaan salaisia pakkokeinoja käyttöön ottaessa on selvitettävä myös painavia käytännön tarpeita. Tietoverkossa tapahtuvan peitetoimintoimivaltuuden osalta sekä tarpeellisuus että välttämättömyys voidaan katsoa esityksessä täytetyn.

Toisaalta oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti peitetoiminta on erityisosaamista vaativa keino. Keskusrikospoliisi ja sisäministeriö suhtautuvat varauksellisesti siihen, että toimijoita tällä alalla lisättäisiin. Oikeusministeriö pitää näitä huomioita tärkeinä ja sellaisina, jotka tulisi ottaa huomioon ehdotetun sääntelyn välttämättömyyden arvioinnissa.

Esityksen mukaan 1. lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitettu toiminta on lähellä suojelupoliisin suorittamaa toimintaa ja suojelupoliisi ei lausunnossaan pitänyt ongelmallisena Pääesikunnalle ehdotettavia toimivaltuuksia salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön. Viimeksi todettua ei lähtökohtaisesti voida pitää yksinään tarkoituksenmukaisena perusteluna.

Toisaalta oikeusministeriö huomioi myös sen, että ottaen huomioon ne rikokset, joiden estämiseksi peitetoiminta olisi esityksen mukaan mahdollista (93 §), ovat oletettavasti harvinaisluonteisia. Tämän vuoksi käytännön tarpeellisuuden esittäminen voi olla haasteellista. Toisaalta tältä osin on otettava huomioon myös se, että ko. harvinaisluonteisuuden vuoksi käytännön asiaan liittyvä kokemus voi olla vähäistä. Edellä todetusti erityisesti peitetoiminta on kuitenkin erityisosaamista vaativa keino.